

Ovartaci, en ikonisk outsider

Jeg tænkte måske på en paradisfugl. Jeg begyndte som paradisfugl, og under flugten blev jeg til sidst forvandlet til en måge og kom til Grønland; men det er umådelig mange år siden. Det er omkring 3000 år siden. Jeg var sådan en lille fugl. Jeg har været fugl mange gange. Jeg har været en lille pipfugl i Kina, oppe i et kinesisk

tårn, og jeg kom i skole- universalskole – kosmoskole.
[...] — **Ovartaci** beskriver et maleri. Fra samtale med
læge Johannes Nielsen, 1968.

Udtrykket *en ikonisk outsider* kan måske forekomme som lidt af et paradoks, da en outsider befinder sig på ydersiden af det etablerede og konforme samfund. Det ikoniske forstås derimod ofte som indbegrebet af tendenser i samtiden. På den anden side, eller på en mere "rock'n'roll-side", kan man sige, at en måde at opnå ikonisk position er ved at bevæge sig på grænsen af det normale eller konforme, så grænsen trækkes op.

Kunstneren Luis Marcussen (1894-1985), bedre kendt under navnet Ovartaci, vil jeg netop kalde en ikonisk outsider. Et menneske, der både bevægede sig på sindets grænser og grænserne for den etablerede kunstverden og dens praksis. Ovartacis navn, der skal udtales på midtjysk, betyder 'overtossen'. Navnet skal forstås som en pendant til det hierarki, der herskede på de psykiatriske afdelinger, hvor han var indlagt fra 1929 til sin død i 1985 (i alt 56 år!). Når der var en overlæge, skulle der også være en overtosse, mente han.

Ovartaci producerede under sin indlæggelse et enormt oeuvre af meget originale og karakteristiske værker, der er dybt fascinerende og dragende, men samtidig også er mærkelige og besynderlige. Han arbejdede med maleri, tegning, dukker, metalskulpturer, bøger m.m., hvori han behandlede centrale personlige oplevelser fra et univers af drømme, mentale rejser i andre dimensioner og oplevelser fra både sit daværende og tidligere liv som bl.a. fugl i Indien, Kina og Egypten. En indsigt i kunstnerens historie og de ting, som optog ham, er derfor et spændende perspektiv på hans værker.

Kvinden er ét centralt omdrejningspunkt ud af flere i Ovartacis værker. Han så kvinden som et rent og ophøjet væsen, og han malede karakteristiske kvindefigurer med

Ovartaci, 218 x 30 cm, u.a. Høj og slank kvindelig papfigur med en smal talje. Figuren har påsatte bryster af papmaché, der giver en tredimensionel effekt. Ansigtstrækkende er meget typiske for Ovartacis stil, særligt de store og smalle øjne er gennemgående. Figuren er et godt eksempel på, hvordan Ovartaci lavede papfigurer, der kunne hænge fra loftet på hans værelse.

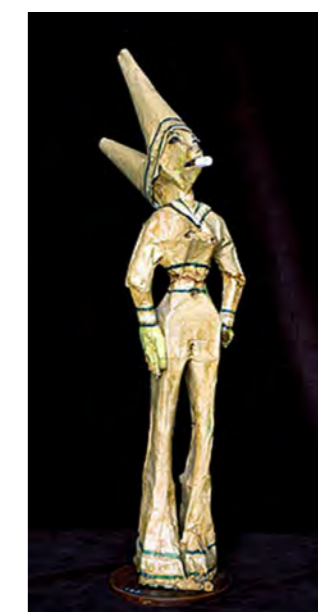
Ovartaci, 167 x 36 cm, u.å. Sinhu-hest af papmaché. Sinhu-hesten er et indisk hinduistisk helligt væsen, der ifølge Ovartaci besad en enorm intelligens. Mellem Sinhu-hestens læber placerede Ovartaci et boljse, så det smagt sødt, når han kyssede den godnat.

store øjne, smalle taljer og et katte- eller fribenslignende udtryk. Han udklippede store kvindeskikkelser i pap, som han hængte fra loftet i sit værelse, og han lavede kvindedukker i papmaché, gav dem navne og gjorde dem til sine nære veninder. Kvindefigurerne i hans værker befinder sig i de mange liv og forskellige situationer, som kunstneren havde oplevet. For ifølge kunstneren selv havde han været kvinde i sine tidligere liv og var i denne verden, ved en fejl, havnet i en mandekrop. Ovartaci ønskede i mange år at blive frigjort fra sit fængsel i en mandekrop og blive fuldendt som kvinde. Han forsøgte af to omgange i løbet af 1950'erne at bortamputere sin penis - i første gang med et barberblad og i anden omgang med et høvlejern, hvor det lykkedes. Ovartaci selv beskrev denne dag som sin befrielsesdag. Efterfølgende fik han i 1957, i en alder af 63 år, en fuldbyrdet kønsskifteoperation og blev til Frk. Ovartaci. Hans værker rummer med andre ord dybt personlige og ofte selvbiografiske aspekter, hvilket tilføjer en ekstra dimension, når man betragter hans værker. I de sidste år af kunstnerens levetid aftog hans sindslidelse, og han beskrev sig selv og de tidligere syner som "en fandens fantast". I samme periode ændrede han synet på sig selv som kvinde. Han identificerede sig igen som en mand og tog sit borgerlige navn Louis Marcussen igen. Jeg omtaler derfor Ovartaci som "ham".

Outsider Art – dem der falder udenfor

Udtrykket *outsider art* blev første gang brugt i 1972 af den britiske kritiker Roger Cardinal, der benyttede det som en engelsk ækvivalent til det franske udtryk *art brut* (rå kunst) defineret af maleren Jean Dubuffet i 1940'erne. Outsiderkunst falder uden for tidens bevægelser, skoler og stilarter. Det forekommer derfor ofte mærkeligt og kræver, at man som beskuer går ind i materialet og lader sig opsluge, da værkerne ofte følger kunstnerens egen logik. Outsiderkunstnere er typisk personer, der befinder sig uden for etablerede kunstnermiljøer og som ikke interesserer sig for omtale, gallerier og priser. Det er individuelle kunstnere, som for det meste er selvlærte. I mange tilfælde har de udøvende kunstnere mentale problemer, og deres kunst skildrer til tider et turbulent indre liv. Definitionen af outsiderkunst er med andre ord lettere flydende, men kan ikke desto mindre hjælpe os til at forstå Ovartaci. Han var netop en outsider i den danske kunstverden, som var dybt optaget af at skildre sine personlige, hallucinatoriske oplevelser. Han skabte i denne proces et fuldstændig fascinerende og omfattende kunstnerisk virke. Ovartacis ikoniske status blev tydeliggjort, da han i 1979 deltog

Ovartaci, å. u. Rygefantom som en Pjerrot-lignende figur. En cigaret placeres i munden på figuren, og røgen inhaleres ud af hatten. Under sit ophold i Argentina fra 1926-1929 stiftede Ovartaci bekendtskab med kinesiske emigranter, fra dem lærte han nydelse af et "rygefantom". Nydelsen består ifl. Ovartaci både i måden røgen blødgøres samt den æstetiske oplevelse.

1
2

i Louisianas store særudstilling "Outsidere" i fornemt internationalt selskab. Her udstillede han sammen med en lang række andre outsiders, der indirekte har spillet en stor rolle i det 20. århundredes kunst, hvoraf den mest berømte formentlig er schweizeren Adolf Wölfli, der var en af de første kunstnere til at blive associeret med begrebet outsiderkunst.

Dubuffet og andre modernister

Jean Dubuffet begyndte allerede i slutningen af 1920'erne at interessere sig for outsiderkunst. Dubuffet var fascineret af outsiders kreative manifestation, som han opfattede som upåvirket af sociale og samfundsregulerende normer. Særligt var han optaget af kunst lavet af sindssyge og børn. Dubuffets fascination kan i høj grad ses som en del af en bredere tendens påvirket af psykoanalysen, som allerede startede omkring århundredeskiftet, hvor kubisterne og de tidlige ekspressionister var fascineret af afrikanske masker og objekter fra forskellige stammefolk som et redskab i opgøret med borgerskabets kunst. Dubuffet mente, i tråd med surrealisterne, at vores bevidste sind medierer vores opfattelse, og at der i denne proces opstår en barriere mellem virkeligheden og måden, vi opfatter den på. I det ubevidste ligger derfor nøglen til det sande og det virkelige, og her så Dubuffet sindssyge som personer med direkte, uforvrænget kontakt. Da Dubuffet stiftede Compagnie de l'Art Brut i 1948 bestod gruppen bl.a. af André Breton, der var en fremtrædende figur inden for den surrealistiske bevægelse.

Fascinationen for outsiderkunstnerne har sat sine tydelige spor på det 20. århundredes kunst. Det er derfor svært at se på medlemmerne af bl.a. Der Blaue Reiter, den surrealistiske bevægelse, Jean Dubuffet, og Cobra-bevægelsen uden at tænke, at de har dyrket outsiderkunsten. I Louisiana Revy, udgivet i forbindelse med udstillingen i 1979, bemærkes det, at Asger Jorn personligt sørgede for at nogle af Ovartacis tegninger blev en del af Dubuffets art brut-samling.

Dyrk Ovartaci!

Ovartaci har for mig at se sin plads i kunsthistorien, og han er derfor efter min bedste overbevisning en ikonisk outsider på trods af, at han stadig er forholdsvis ukendt for den brede offentlighed. Hans gennemførte bearbejdning af alle de emner, der optog ham, kan langt fra belyses på et par sider, men kræver derimod en grundigere behandling. En opfordring herfra skal derfor lyde: Dyrk Ovartaci! ◊

Ovartaci. 35 x 20 cm, u.å. Kvindefigur (Ovartaci selv?) med en hammer og et stemmejern som har benyttet huggeblokken, og væske løber fra kvindefigures skridt. Øverst står der "Min befrielsesdag 22/7 1951, Frk. Ovartaci" og nederst kan skimtes "Gør som jeg = befri d.." Det vides ikke med sikkerhed, hvornår Ovartaci har malet billedet, men betragtes det som et selvportræt, har han muligvis forvekslet nogle årstal, da hans egen bortamputering fandt sted i 1954.

Ovartaci. 60,5 x 43,5 cm, u. å. I overlæge Johannes Nielsens samtalebog med Ovartaci fremgår det, at det er denne paradisfugl, han diskuterer i det indledende citat.

Ovartaci. 26,5 x 20,5 cm, u.å. Kvinde med pagehår og smalle øjne overraskes af et alien-lignende dyr i sin seng, muligvis i en drøm. Til venstre for seng står et stort glas vand. På tegning kan aflæses forskellige ord, der kan give en mulig kontekst bl.a. i højre hjørne, hvor der står "urin tis consequens".

Ovartaci. 31 x 24, 5 cm, u.å. Operasanger med lange ben og en smal talje iført højhælede sko i et landskab, der minder om det antikke Grækenland. lede sko i et landskab, der minder om det antikke Grækenland.

1
3